Ju, je

Ham, Sanda

Source / Izvornik: **Jezik : časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, 2016, 63, 183 - 186**

Journal article, Published version
Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:470198

Rights / Prava: Attribution 4.0 International/Imenovanje 4.0 međunarodna

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Miben különbözik a legújabb horvát-magyar szótár az eddig kiadottaktól

A szerző cikkében az 2016-ban Budapesten megjelent középméretű, mintegy 40 ezer szócikket tartalmazó horvát-magyar szótárt veti össze a korábban megjelent kisebb és nagyobb terjedelmű kétnyelvű szótárakkal. A mennyiségi tényező mellett fontosnak tartja kiemelni, hogy a legújabb közép(méretű) szótár döntő mértékben a mai horvát és magyar köznyelvi állapotokat vette figyelembe, de tartalmazza az abba szervesen beépített új szaknyelvi szavakat és kifejezéseket is, ezértez a szótár az élő horvát illetve magyar nyelv keresztmetszetének egyfajta reprezentálását is jelenti.

PITANJA I ODGOVORI

JU, JE

Naš dugogodišnji čitatelj Lojzo Buturac poslao nam je opširno, ali zanimljivo pismo.

Odgovor dolazi s godinom i više zakašnjenja, ali nadamo se da nije prekasno i da će biti na korist i gospodinu Buturcu i našim čitateljima.

O zamjeničkoj zanaglasnici *ju* pisali smo u starijim brojevima Jezika. Pisao je 1996. u 5. broju 43. godišta Mile Mamić: Upotreba akuzativnih oblika zamjenice ona, a krajem je iste godine u 1. broju 44. godišta Jezika objavljen i moj rad: O zanaglasnom akuzativu ju. Oba rada zauzimaju se za to da se u akuzativu jednine osobne zamjenice *ona* upotrebljava zanaglasni oblik *ju*, a ne *je*. Kako oba rada pokazuju, oblik *ju* ima dugu tradiciju u hrvatskoj književnosti i gramatikama. Jezik zagrebačke filološke škole, vladajuća književnojezična stilizacija do kraja 19. st., ne poznaje drugu akuzativnu zanaglasnicu osim *ju*. Zagrebački gramatičar Adolfo Veber (Slovnica Hrvatska, 1876.: 41.) smatra upotrebu *je* u akuzativu pogrješnom upotrebom genitiva umjesto akuzativa, pa primjer: Poznajem *je*., smatra padežnom pogrješkom jer je *je* u hrvatskom književnom jeziku u 19. st. zanaglasni oblik za genitiv, a ne akuzativ.

Zagrebačku normu krajem 19. st. potiskuje hrvatska vukovska norma, kad započinje stvaranje zajedničkoga književnoga (standardnoga) jezika za Hrvate i Srbe. U tom umjetno stvaranom zajedništvu, koje je potrajalo stotinjak godina, mnoge su hrvatske jezične osobitosti trebale nestati, a među njima bila je i hrvatska zanaglasnica *ju* – srpske gramatike, naime, tu zanaglasnicu ne bilježe. Slično je bilo i sa zanaglasnicom *si* (dativ povratne zamjenice: *sebi, si*) koja je bila potiskivana kao hrvatska posebnost jer ju srpska gramatika ne poznaje. Brisanju hrvatskih jezičnih posebnosti uvelike je pomoglo i prepravljanje književnih djela pisanih jezikom zagrebačke škole u 19. i 20. st. na maretićevsku normu i stilizaciju, stilizaciju hrvatskih vukovaca. D. Brozović takav je postupak nazvao krivotvorenjem hrvatske književnosti, ali bez obzira kako nazivali taj postupak, činjenica jest da su se hrvatske jezične posebnosti tako brisale iz jezične svijesti hrvatskih govornika, a tu pripada i zanaglasnica *ju* koja je u tom prepravljanju zamjenjivana sa *je*.

Najuglednija hrvatska vukovska gramatika, Maretićeva, dopuštala je i ovakve primjere: Triput *je je* utegnuo pasom, ... koja *je je* tako nakitila, a akuzativnu zanaglasnicu *ju* smatra provincijalnom i „dijalektičkom." Takav je opis još i na razini očekivanja kada je o pr-

Gospođo urednice!

Pozvali ste nas čitatelje Jezika da postavljamo pitanja iz područja jezika, pa ćemo u Jeziku dobiti na njih odgovore. Evo, ja postavljam jedno pitanje, koje me muči, a možda nisam u tome usamljen. Molio bih na njega odgovor, ali da bude dobro obrazložen i potkrijepljen s više primjera. Pitanje glasi: kada se piše zamjenica **ju**, a kada **je**, u slučaju kad zamjenjuje žensku osobu ili imenicu ženskoga roda? Ja sam se do sada držao nekoga pravila, kad se radi o genitivu, koga čega, da se piše **je**, a kad se radi o akuzativu, koga što, da se piše **ju**. Međutim, u posljednje vrijeme, na televiziji i u tisku vidim da se naveliko piše **je** u svim slučajevima pa i kad bi po mojemu osjećaju trebalo pisati **ju**.

Navodim jedan konkretan primjer. U Glasu Koncila broj 46. od 18. studenoga objavljen je moj članak „Gdje su katolički intelektualci", u kojem sam opisao svoga školskog kolegu, vjenčanog kuma, vjernog prijatelja, dr. Stjepana Babića, vrhunskog hrvatskog jezičara. U jednoj sam rečenici napisao: „...ako poznati katolički intelektualci javno svjedoče svoju vjeru, lakše će **ju** prihvatiti oni s manje znanja". Lektor je taj moj tekst ispravio i napisao: „... lakše će **je** prihvatiti...". Tko je sad tu u pravu? Vjerojatno lektor, stručnjak za hrvatski jezik, a ne ja , amater, koji za 80 godina nisam još naučio svoj materinski jezik. U istom broj G.K. nalazim neke tekstove koji me zadovoljavaju. Govori se o nekoj ženi koja je pomogla svetom Iliji, pa piše: „Bog ju je nagradio". I na drugom mjestu, gdje se govori o prodaji kuće: ..."te ju je prodala". Možda bi i tu lektor pisao **je**, ali nije zbog ponavljanja je-je. Imam u kući nekoliko biblija, pa i onu Vuka Karadžića, pa me i tu nešto zbunjuje. U svim biblijama piše jednako da je Isus rekao Petru, govoreći o svojoj Crkvi: „i vrata paklena ne će **je** nadvladati"(Mt.16,18). Eto, i to me na neki način zbunjuje. Je li se tu radi o genitivu *ni moje Crkve*, ili o akuzativu *ni moju Crkvu?*

Do sada mi je objavljeno 15 mojih knjiga i knjižica i preko 700 članaka i 90 mi je godina života, a ja se evo još ne snalazim u nekim osnovnim pojmovima hrvatskoga jezika. Sramota! Možda slični problemi muče i druge, koji se bave pisanjem, pa vas molim da temeljito objavite u Jeziku kada se zamjenica za žensku osobu ili imenicu ženskoga roda piše kao **je**, a kada kao **ju**.

U Sisku, 25. 03. 2014.

Uz pozdrav Lojzo Buturac,

vom Maretićevu izdanju riječ jer je ono bilo 1898. i znamo da je bilo posve utemeljeno na Karadžićevu i Daničićevu jeziku, da su primjeri pocrpljeni samo iz njihovih djela, a ne iz hrvatske književnosti. U Karadžića i Daničića potvrđuje se zanaglasni akuzativ *je* pa ga Maretić uvodi u hrvatski jezik umjesto *ju*. Taj se opis poštuje još i 1963. kada je objavljeno treće izdanje, a Maretić je i u to vrijeme uzor i autoritet prema kojemu se kroji hrvatski jezik pa se zbog toga i njegovo pravilo o upotrebi zanaglasnoga *je* u akuzativu učvršćivalo u hrvatskoj normi.

U tom je unitarističkom jezičnom razdoblju zaživjelo u hrvatskim gramatikama (zapravo hrvatskim ili srpskim) pravilo da se u akuzativu treba upotrebljavati *je*, a *ju* samo kada bi prva riječ završavala s *je* ili kada bi sljedeća riječ bila *je*. To znači da prednost ima *je*, a *ju* samo kada bi bilo uvjetovano

mjestom u rečenici. Na taj je način hrvatska norma postigla srednje rješenje u kojem je barem donekle zadržana hrvatska posebnost *ju*. Pravilnim se tada smatralo: Vidim *je*., a nepravilnim: Vidim *ju*. Pravilnim bi se *ju* smatralo samo u rečenicama: Vidjela *ju* je ili Pije *ju*., ali tu je *ju* bilo dopušteno zbog svojega mjesta u rečenici (položajno uvjetovano), da se ne bi u istoj naglasnoj riječi ponavljalo *je je*: Vidjela *je je* ili Pi*je je*.

Vjerujem da sam do sada djelomice odgovorila na onaj dio Buturčeva pitanja koji se odnosi na Karadžićev prijevod Biblije. Ako piše: „I vrata paklena ne će *je* nadvladati.“, pretpostavljam da piše *je* zbog toga što Karadžić ne uvažava hrvatske jezične posebnosti, a ovdje ne uvažava zanaglasno *ju* (koje u vrijeme njegova prijevoda nije bilo ni staro ni zastarjelo, nego životno), pa daje prednost zanaglasnom *je*. Međutim, ovdje valja ipak oprezno tumačiti – naime, u suvremenom je jeziku običniji akuzativ: I vrata paklena ne će *ju (moju crkvu)* nadvladati., ali nije neobičan ni genitiv jer je uz zanijekane glagole riječ o slavenskom genitivu – izravnom objektu u genitivu uz zanijekane glagole koji se bez promjene značenja može zamijeniti akuzativom. To znači da bi se rečenica: „I vrata paklena ne će *je (moje crkve)* nadvladati.“, moglo tumačiti i kao slavenski genitiv. Neutralizirano je mjesto akuzativa i slavenskoga genitiva (*ju, je*), pa se ne može dati jednoznačan odgovor.

Prvi se suvremeni normativni iskorak prema pohrvaćivanju rashrvaćenoga *ju* (a zamjena *ju* s *je* jest bila rashrvaćivanje), može uočiti u Babić-Težakovoj gramatici, u IX. izdanju iz 1994.: „Zamjenica *ona* u akuzativu ima dva nenaglašena lika: *ju* i *je*. Prednost ima lik *ju* jer je on sustavan (prema naglašenom *nju*), dok je oblik *je* preuzet iz genitiva (prema naglašenom *nje*).“

Taj normativni smjer slijedi i Akademijina gramatika, Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika (2007.): „Nakon pobjede hrvatskih vukovaca, koji su normirali samo akuzativnu nenaglašenicu *je*, temeljeći tu odredbu na nehrvatskim primjerima, u hrvatskoj se književnosti veoma proširilo *je*... u težnji da se uspostavi neopravdano narušena hrvatska norma, hrvatski jezikoslovci traže da nenaglasnica *ju* dobije svoje normativno mjesto...“ (474. – 475.).

Institutova Hrvatska gramatika iz 2005. ostaje pri staroj normi, a opis i primjeri isti su kao i u prvom izdanju iz 1979., Priručnoj gramatici: „Enklitički oblik akuz. jedn. ž. r. *ju* upotrebljava se kad je za njim glagolska enklitika *je*, npr. *On ju je dočekao*, ili onda kada je ispred njega slog *je*, npr. *Nije ju nikada vidio. Ne voli limunadu, ali pije ju kad je vruće*. Inače se uvijek upotrebljava oblik *je*, npr. *Vi ste je dočekali na kolodvoru. Nisam je nikad vidio. Ne voli limunadu, ali je pije kad je vruće*.“ (str. 123.). Navedeno se ponavlja i u izdanju Hrvatske gramatike iz 2005., ali je dodana samo jedna riječ, riječ *uvijek*: „Enklitički oblik akuz. jedn. ž. r. *ju* upotrebljava se uvijek kad je za njim glagolska enklitika *je*...“ (str. 210.)

Silić-Pranjkovićeva Gramatika hrvatskoga jezika (2005.) na raskoraku je dviju norma, u točki 419. nudi nam staru normu, dajući prednost *je*, a u točki 420. dopušta i široku upotrebu *ju*: „419. Nenaglašeni se oblik akuzativa *je* rabi svugdje, samo ne kada je uza nj *je*. Tada se rabi oblik *ju*: *Vidio **ju** je; Koje **ju** dijete zanima?; On **ju** jede kad god tr*eba. 420. Oblik se *ju* međutim može rabiti i kad toga *je* nema: *Često **ju** pita za savjet*.“ (str. 121.)

Stojeći u raskoraku, suvremena norma ne daje nam posve jasan i čvrst odgovor; međutim, ipak se može reći da normativno preteže *ju*. Svaki bi lektor trebao biti upoznat sa suvremenim normativnim preporukama i doista danas ne bi trebalo nikomu ispravljati akuzativ *ju* u *je*. Tako gledano Buturčeve

su rečenice u kojima je napisao *ju* pravilne, a lektorski je zahvat u njih i zamjena *ju* sa *je* neopravdan. Rečenica: „Ako poznati katolički intelektualci javno svjedoče svoju vjeru, lakše će *ju* prihvatiti oni s manje znanja.“, pravilna je. Lektor se očito pridržavao staroga normativnoga pravila koje prednost daje zanaglasnici *je* pred zanaglasnicom *ju*.

U tekstovima će iz prošloga stoljeća češće biti *je* jer je *ju* potiskivala unitaristička jezična politika, međutim u Hrvatskoj te politike nema (ili ne bi trebalo biti) već četvrt stoljeća i nema razloga da normativne preporuke, nastale zbog ujednačenja hrvatskoga jezika sa srpskim, slušamo i danas. Očito je da se naš čitatelj Lojzo Buturac izvrsno snalazi „u nekim osnovnim pojmovima hrvatskoga jezika“ bez obzira na normativnu neujednačenost koja izvire iz naših gramatika i bez obzira na oštra lektorska pera.

I na kraju, evo jednoznačnoga odgovora: u akuzativu jednine ženskoga roda dvije su zanaglasnice: *ju, je*, a prednost valja dati zanaglasnici *ju*. Zanaglasnica *je* može poslužiti kao akuzativni oblik, ali samo ako tako zahtijeva mjesto u rečenici (ako je položajno uvjetovana), ako se *ju* nađe iza riječi koja završava na *ju: piju, griju, kriju*... Da bi se izbjeglo ponavljanje *ju ju* u istoj naglasnoj riječi: *Iako je voda zagađena, pi*ju ju*. može se upotrijebiti *je* umjesto *ju*: Iako je voda zagađena, pi*ju je*. Ako se *ju* nađe ispred riječi koja započinje sa *ju*, ne mora se zamijeniti sa *je*: Ponudi *ju ju*hom. Vidim *ju ju*trom kako se žuri u školu. Pitam *ju ju*čer gdje je bila.[1]

I posljednje, naš je čitatelj zatražio i nekoliko primjera. Mnogo ih je na mrežnoj stranici: riznica.ihjj.hr, od Zoranićevih Planina do suvremenih novinskih tekstova: Razlici puti i razlici načini naslidovah za ukrotiti *ju* moći... (Zoranić); ... kraljica *ju* prva uhiti. (Kukuljević); Reko bi si, da *ju* nebo prosi. (Preradović); Mlečić *ju* uhvati za ruku., Samo jedna zviezda sja njegovoj duši, kad *ju* tuga svu zamrači. (Šenoa); Eleonora predbacivaše svojoj svasti, kako *ju* uhodi i kontrolira... (J. E. Tomić); Ona riječ „nahod“, što *ju* bjehu izustili spašeni mornar., Da, da, od svojih usta otrgnut će si *ju*. (Kumičić); Mirković srdačno *ju* primi za obje ruke (H. Tomić); Zatim namjesti mekač na udicu i baci *ju* vješto kraj kamena. (V. Novak); ... ah, da, drže ju, svi *ju* drže za bogzna koju ženu (Leskovar); Knjiga me jako uzbudila, a gledanje filma pomoglo mi je da *ju* bolje razumijem. (Težak); Osnovana 1988. i odmah bila izložena (neuspješnom) pokušaju vlasti da *ju* se raspusti. (Alaburić); Onda ona zaslužuje da *ju* se nazove onim što i jest: fenomen. (Čiča); »Marioneta« je tako postala marionetom u pokušajima cyber »pjesnika« da *ju* dotjeraju po svom guštu. (Vjesnik)

Sanda Ham

[1] Naime, zanaglasnica se naglasno naslanja na riječ za kojom stoji pa sa svojom prethodnom riječi čini naglasnu cjelinu, a ne s riječi koja dolazi za zanaglasnicom. S riječi poslije sebe ne čini naglasnu cjelinu pa nema ni udvajanja istoga sloga u istoj naglasnoj riječi.